ISSN -2583-147X (P), **Vol.- 9, Issue No.XII, March 2024**
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ମିଥ୍‌ର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ 'ରେବତୀ'

ନିହାର ରଞ୍ଜନ ପାତ୍ର

'ରେବତୀ' ଏକ ମିଥ୍ ଗଳ୍ପ କି ? ରେବତୀ ଗଳ୍ପକୁ ମିଥ୍ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରୁ କ'ଣ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରିବ ? ଏପରି ବହୁ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କାରଣ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ବିଷୟ ବା ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ପରିଚିତ କରାଇବା ବେଳେ ଏପରି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ତେଣୁ ଏଠାରେ 'ରେବତୀ'କୁ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି ।

ଆଧୁନିକ ଜନମାନସ ସହ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରଖୁଥିବା ପୁରାଣ, ଇତିହାସ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଲୋକଗଳ୍ପ ଏବଂ ଅତୀତର ବହୁ ବିଶ୍ରୁତ କାଳ୍ପନିକ ତଥା ସାମାଜିକ ବିଷୟର ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନକୁ ଭାବ ପ୍ରକାଶର ଏକ ସୂତ୍ର ଭାବେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଉଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ଏହା ମିଥ୍ ରୂପେ ପରିଚିତ । ମିଥ୍ ପ୍ରାଚୀନର ଫସଲ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ନିତ୍ୟନୂତନ । ସମାଜର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏହା ଚିର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ମାତ୍ର ପ୍ରାଚୀନତା ଭିତ୍ତିରେ ମିଥ୍‌ର ପରିଭାଷା ଭିନ୍ନ ଥିଲା । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପଟ୍ଟଭୂମିରେ ଏହାର ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପ୍ରାଚୀନରେ ଯାହାକୁ ଅଲୌକିକତା ଓ ଧର୍ମର ଗହ୍ୱର ଭିତରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲା ତାହା ଆଜିର ବିଜ୍ଞାନୀ ମଣିଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବଦଳି ଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟକୁ ହୋଇଛି ସଂଚରିତ । ଯାହାଦ୍ୱାରା ବାର୍ତ୍ତମାନିକ ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟାକୁ ସହଜରେ ବୁଝିହେବ ତାହା ମିଥ୍ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ରଖନ୍ତି ।

ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟରେ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଲେଷଣ ଆଣିଲା ନୂତନ ପରିବର୍ତ୍ତନ । 'Introduction toPsychoanalysis' (୧୯୧୭) ପୁସ୍ତକରେ ସେ ଯେଉଁ ଅବଚେତନ ସ୍ତରର କଥା କହିଲେ ତାହା ସାହିତ୍ୟ ଚାତୁରୀରେ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କଲା । ସେହି ଅବଚେତନ ସ୍ତରର ବ୍ୟାପ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ମିଥ୍‌କୁ ସେ ଆଲୋକପାତ କରିଛନ୍ତି । ମିଥ୍ ପ୍ରତି ଥିବା ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ହେଉଛି Oedipus Complex (ଇଡ଼ିପସ୍ ମିଥ୍‌କୁ ନେଇ) ଓ Electra Complex (ଗ୍ରୀକ୍ ଇଲେକ୍ଟ୍ରା ମିଥ୍‌କୁ ନେଇ) । ମାତ୍ର ୟୁଙ୍ଗ୍‌ଙ୍କ ମତାମତ ଭିନ୍ନ । ମାନବୀୟ ଲକ୍ଷଣ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି ଓ ଆଗ୍ରହକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଫ୍ରଏଡ଼ଙ୍କ ମିଥ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚ୍ଛର କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖେ ମିଥ୍ ମଣିଷର ଆଶା, ଆଶଙ୍କାର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ପାଇଁ ଏତାଦୃଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମିଥ୍‌ର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ ବା ପୁନର୍ବାଖ୍ୟା କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସହାୟକ ହେଲା । ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ଲେଭିଷ୍ଟ୍ରସ୍‌ଙ୍କ ମିଥ୍‌ର ସଂରଚନାଗତ ଆଲୋଚନା କରିବା କାଳରେ 'ମିଥିମ୍'ର ଭୂମିକାକୁ ଦର୍ଶାଇଲେ । ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ତରରେ ମିଥ୍‌ର ମୂଲ୍ୟବୋଧଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନୀୟତାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଦିଗରେ ସହାୟକ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନା ଅନୁସାରେ ମିଥ୍‌ର ଗଠନଗତ ମୌଳିକତାକୁ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ତା ଭିତରେ ଥିବା ଛୋଟ ଛୋଟ ଉପାଦାନକୁ ଅଲଗା କରିବାକୁ ହେବ । ଯେମିତି ଚରିତ୍ର, ଘଟଣା ଓ ବିଷୟକୁ ଗତାନୁଗତିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିବା ଏବଂ ଏସବୁର ସମାହାରକୁ ଓଲଟା ଭାବେ ବିଚାର କରିବା । ମିଥ୍‌ର ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମିଥ୍‌ର ପୁନର୍ବାଖ୍ୟା ତଥା ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ ଦିଗଟିକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କଲା ।

ଓଡ଼ିଆ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପର ପ୍ରଥମ ସୃଷ୍ଟି ଭାବେ ରେବତୀକୁ ବିବେଚନା କରାଯାଏ । ଏହି ରେବତୀ ଗଳ୍ପର କାଳଜୟୀ ରୂପକୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ରେବତୀର ଭାବଧାରା ଓ ଚରିତ୍ରଭିତ୍ତିକ ପ୍ରୟୋଗ ତଥା ସାମାଜିକ ଦିଗକୁ ନେଇ ବହୁ ଗଳ୍ପ ରଚନା ହୋଇଛି । ସାଂପ୍ରତିକ କାଳରେ ଏହା ଆଲୋଚନାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ତଥ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗର ନୂତନତା

ଆଲୋଚକମାନଙ୍କୁ ଅଭିଭୂତ କରେ । କାରଣ ବହୁ ଆଧୁନିକ ତଥା ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ଛାଞ୍ଚରେ ରେବତୀ ଗଳ୍ପର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହୋଇ ପାରୁଛି । ଏଥିରୁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିମତା, ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଓ ତାଙ୍କ ବିଜ୍ଞତା ସମ୍ପର୍କରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ । ଆଜିକାଲି ଏହି ରେବତୀ ଆଉ କେବଳ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଗଳ୍ପର ଚରିତ୍ର ନୁହେଁ ବରଂ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ନାରୀଶିକ୍ଷାର ଯେଉଁ ଅଭୂତପୂର୍ବ ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଛି, ତା'ର ମୂଳ ବୀଜବିନ୍ଦୁ ଭାବେ ପରିକଳ୍ପିତ ହେଲାଣି । ତେଣୁ ତା'ର ଏ ପ୍ରକାର ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ରୂପକୁ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚକବୃନ୍ଦ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟି ଜ୍ଞାପନ କରିଥାନ୍ତି । ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକ ହେଉଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ ଫକୀରମୋହନ । ତେଣୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇପାରେ ଯେ, ଗାଳ୍ପିକ ଉକ୍ତ ଚରିତ୍ରଟିକୁ ପୁରାଣର ରେବତଙ୍କ ପୁତ୍ରୀ 'ରେବତୀ' ଚରିତ୍ରର ଅନୁସରଣରେ ହୋଇଛି ନାମିତ । କାରଣ ପୌରାଣିକ ଅନୁବନ୍ଧ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ତତ୍‌କାଳୀନ କବି ବା ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କର ରହିଥିଲା ଏକ ସହଜାତ ଆଗ୍ରହ । ରାଧାନାଥ, ଗଙ୍ଗାଧର, ରାମଶଙ୍କର ପ୍ରମୁଖଙ୍କ ରଚନାରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରକାର ଧାରା ପରିଲକ୍ଷିତ । ଯାହା ସମ୍ପର୍କରେ ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇପାରେ କି ଗାଳ୍ପିକ ତତ୍କାଳୀନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ଜଡ଼ିତ ରହି ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ପରିଭ୍ରମଣ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ଓ ଲୋକବିଶ୍ୱାସର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଏକ ସାମାଜିକ ବିଷୟ ବେଶି ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ତେଣୁ ସେ ନାରୀ ଶିକ୍ଷାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ନାରୀଶିକ୍ଷା ସହ ନାରୀର ପ୍ରଗତି ଜଡ଼ିତ ଥିବାରୁ ଏହି ଗଳ୍ପଟି କେବଳ ତତ୍‌କାଳୀନ ସମୟରେ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗଳ୍ପ 'ରେବତୀ' ଓ 'ଫକୀରମୋହନ'ଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ଗାଳ୍ପିକଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଗଳ୍ପ ତଥା ଆଦର୍ଶ ଲେଖକ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଗାଳ୍ପିକବୃନ୍ଦ ତା'ର ସମାଜକୈନ୍ଦ୍ରିକ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପର ଲୋକପ୍ରିୟତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗାଳ୍ପିକଙ୍କୁ ପ୍ରରୋଦିତ କରିଛି, ଏପରି ଗଳ୍ପ ପ୍ରତି ମୋହିତ ହେବାକୁ । ତେଣୁ ଅନେକ ଗାଳ୍ପିକ ଏ ମୋହିତ ଭାବନାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଗଳ୍ପ ରଚନାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମିଥ୍ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ 'ରେବତୀ'କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା କେତେ ଦୂର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ହେବ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ବିଡ଼ମ୍ବନାର ବିଷୟ । ମିଥ୍‌ର କେତେକ ପୂର୍ବ ସମାଲୋଚକଙ୍କ ଧାରାକୁ ଅନୁସରଣ କରି ମିଥ୍‌ର ଆଧୁନିକ ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ସମୟରେ ଜଣାଯାଏ, ଯେଉଁ ବିଷୟର କଥାବସ୍ତୁ ଓ ଚରିତ୍ର ତଥା ତାହା ସହ ଜଡ଼ିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ଆଦି ଯେତେବେଳେ ସାର୍ବକାଳିକ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରେ ଏବଂ ଲୋକବିଶ୍ୱାସର ସ୍ତରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର ସ୍ଥିତିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଭାବେ ସମଗ୍ର ବିଷୟଟିକୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରେ ସେତେବେଳେ ତାହା ମିଥ୍ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ରଖେ । ଏଠାରେ କ୍ରିଷ୍ଟୋଫର ବଟଲର୍‌ଙ୍କ ଉକ୍ତିକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରାଯାଇପାରେ । "Most importantly the modernist view of Myth can put the arts into a new and potentially usurping relationship to history: for it can see (with Nietzsche) the writing of history itself as a form of Myth making and conversely, Myth as constituting the inevitable form of a nations underlying history."[୧] ଇତିହାସକୁ ସେ ମିଥ୍ ତିଆରି କରିବାର ପ୍ରଣାଳୀ ଭାବେ ବିବେଚନା କରିବା ସହ ମିଥ୍‌କୁ ଏକ କଳାରୂପେ ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି ଯାହାର ସମ୍ପର୍କ ଇତିହାସ ସହ ଜଡ଼ିତ । ତେଣୁ ଅତୀତର ବିଷୟ ବା ଚରିତ୍ରମାନେ କଳାତ୍ମକ ଭାବେ ମିଥ୍ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

ପ୍ରକାରେ ନୂଆ ନୂଆ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଗଳ୍ପ ଲେଖିବା ୧୯୮୦ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏପରି ଭିତ୍ତିଭୂମିରେ 'ରେବତୀ'କୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରିବହୁ ଗଳ୍ପ ଲେଖାଯିବା ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପର ମିଥ୍‌ଗୁଣ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକଙ୍କ ମିଥ୍ ପ୍ରୟୋଗରେ କୁଶଳତାକୁ ପ୍ରମାଣ କରେ । ପୁନଶ୍ଚ ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚିତ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଳଖଣ୍ଡ ମିଥ୍ ସୃଷ୍ଟିର କ୍ଷମତା ରଖେ । ଏପରି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଯେକୌଣସି ସାମାଜିକ, ସାହିତ୍ୟିକ ବିଷୟ ତଥା ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ମିଥ୍ ହେବାର କ୍ଷମତା ରଖନ୍ତି । ତେଣୁ ଗାଳ୍ପିକବୃନ୍ଦ ରେବତୀ ଓ ରେବତୀ ପରି ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ବିଷୟ ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ମିଥ୍ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ତା'ର ଯେଉଁ ଅନୁବର୍ତ୍ତିତ ଧାରା ବା ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନର ଧାରାଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛନ୍ତି ତା'ର ଏକ ସାମଗ୍ରିକ ଆଲୋଚନା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା ।

'ରେବତୀ'ର ପ୍ରଥମ ସ୍ରଷ୍ଟା ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି । ଏହାକୁ ସେ 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ' ପତ୍ରିକାରେ ୧୯୮୮ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଯାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଏକ ସାମାଜିକ କଥାବସ୍ତୁକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଯଦିଓ ଏହାର କେତେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପୌରାଣିକ ବିଷୟ ସହ ଦେଖାଯାଏ ତଥାପି ଏଠାରେ ସାମାଜିକତାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବେଶି । ଏହା ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମିଥ୍‌କ୍ ମୂଲ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରେ । ଯଦି ପ୍ରାଚୀନ ମିଥ୍‌ର ପ୍ରୟୋଗକୁ ବିଚାର କରିବା ତେବେ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବନାହିଁ । କାରଣ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ବାସୁଦେବର

ପରିଚୟ ଦେବାବେଳେ ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଉକ୍ତିଟିଏ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ ତାହାହିଁ ତା'ର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । "xxx ଶିକ୍ଷକଟି କଟକ ନର୍ମାଲ ସ୍କୁଲର ଅବଧାନ ବିଭାଗର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଛାତ୍ର-ନାମ ବାସୁଦେବ । ନାମଟି ଯେପରି ବାସୁଦେବ, ମନୁଷ୍ୟଟା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବାସୁଦେବ ।"[୫] ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ଗାଳ୍ପିକ ବାସୁଦେବ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଉକ୍ତିଟି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ କେବଳ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରଧର ରୂପେ ବାସୁଦେବ ତଥା ମିଥ୍ ଚରିତ୍ରଟିର ପ୍ରୟୋଗ । ମାତ୍ର ଆଧୁନିକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ 'ରେବତୀ' ତଥା ରେବତୀ ଗଳ୍ପର ସମସ୍ତ ଚରିତ୍ର ତଥା ଗଳ୍ପ ବିଷୟ ସ୍ୱୟଂ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ମିଥ୍ । ଏ ପ୍ରକାର ବିଷୟ ଓ ଚରିତ୍ରମାନେ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗଳିକନ୍ଦିରେ ରହିଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ କି ସମାଜ, ଜାତି ଓ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସର ବିଡ଼ମ୍ବନାରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇଥିଲେ । ଏବେବି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ନିପଟ ମ'ଫସଲରେ ଯେଉଁଠାରେ ସଚେତନତା ଏବେ ମଧ୍ୟ ପହଞ୍ଚିପାରିନି କି ସରକାରୀ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇପାରିନି, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଚରିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ତେଣୁ ନାରୀ ଶିକ୍ଷାକୁ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ରଚନା କରାଯାଇଥିବା ଗଳ୍ପଟି ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଯୋଗାଇଛି । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚିତିଟିଏ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ତେଣୁ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପଟି ପରପିଢ଼ିର ଲେଖକଙ୍କ ପାଇଁ ମିଥ୍‌ଟିଏ ପାଲଟି ଯାଇଛି ।

'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପର ଏକ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଜ୍ଞାପନ କରନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର ତ୍ରିପାଠୀଙ୍କ 'ଝିଅ ଇସ୍କୁଲ' ଗଳ୍ପରେ । ବାସୁମାଷ୍ଟ୍ରେଙ୍କ ମନୋଜଗତର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ମୂଲ୍ୟ ଦେଖାଦିଏ 'ନବଘନ ମାଷ୍ଟ୍ରେ'ଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଦେଇ । ବାସୁଦେବଙ୍କ ଆନ୍ତରିକ ସଦିଚ୍ଛା ଯେପରି ଏକ ଲୋଲୁପତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପରେ । ଯାହା ଗାଳ୍ପିକଙ୍କ ସମକାଳର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିକୁ ସୂଚାଏ । ରେବତୀ ପ୍ରତି ଥିବା ବାସୁଦେବଙ୍କ ପ୍ରେମ ଏଠାରେ ସୁଲି ପ୍ରତି ଥିବା ନବଘନଙ୍କ ଜରିଆରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସମକାଳର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଦୀପ୍ତ ନାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଜନ୍ମୁଥିବା ରସିକିଆ ମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଏଠାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ।

ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଓଡ଼ିଶା ତଥା ସାରା ଭାରତରେ ନାରୀକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ମନୋଭାବ ରହି ଆସିଥିଲା, ତା'ର ଏକ ପ୍ରତିରୂପ ଭାବେ 'ରେବତୀ'କୁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇପାରେ । ଡ. ଅନିଲ କୁମାର ତିୱାରୀଙ୍କ ମତରେ ଆଧୁନିକ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ତଥା କଳାର ଏକ ନିଜସ୍ୱ ମିଥ୍ ଅଛି । ଯାହାର ସ୍ୱରୂପର ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିବିଧତା ରହିଛି । କାରଣ ସେଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରୟୋଗ ରୂପ ତଥା ଅଲଗା ଅଲଗା ସାମାଜିକ ବର୍ଗ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ପ୍ରାୟ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଛି । "ଆଧୁନିକ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଔର୍ କଲା କେ ଅପନେ ମିଥକ୍ ହେଁ, ଔର୍ ଉନ୍‌କେ ସ୍ୱରୂପ ମେ ପୂର୍ବପେକ୍ଷା ଅଧିକ୍ ବିବିଧତା ହେଁ, କ୍ୟୁଁକି ଉନ୍‌କା ପ୍ରୟୋଗ ଅନେକ ରୂପୌଁ ମେଁ ତଥା ଅଲଗ୍ ଅଲଗ୍ ସାମାଜିକ ବର୍ଗୋ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ କେ ପ୍ରାୟ : ସଭୀ କ୍ଷେତ୍ରୌଁ ମେ ହୋ ରହା ହେ । x x x ମିଥକୌଁ ମେଁ ଯୋ ସ୍ଥାନ ପହଲେ ଧର୍ମକା ଥା, ବହଃ ଅବ ରାଜନୀତି ଔର୍ ବିଜ୍ଞାନ ନେ ଲେ ଲିୟା ହେ ।"[୨] ତେଣୁ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଆଧୁନିକ ସମାଜ ଜୀବନ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ତଥା ଆଧୁନିକ ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ଇତିହାସ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ପୁରାଣ ତଥା ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ ବିଶ୍ୱାସ ପରି ମିଥ୍ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ରଖନ୍ତି । କେବଳ ଇଂରାଜୀ ବା ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ ଏପରି ଆଧୁନିକ ବିଚାରଧାରା ରହିଛି ତାହା ନୁହେଁ ବରଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ମିଥ୍ ସମାଲୋଚକ ଅଳ୍ପେବହୁତେ ଏପରି ଧାରଣାକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେଣି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବୈଷ୍ଣବ ଚରଣ ସାମଲ, ଡ. ସଂଘମିତ୍ରା ମିଶ୍ର, ଅଭୟ ବାରିକ, ଡ. ବେଣୁଧର ପାଢ଼ୀ ଓ ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର ସ୍ୱାଇଁ ପ୍ରମୁଖ ମଧ୍ୟ ଏପରି ମତପୋଷଣ କରିଥିବା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ଏଠାରେ ତା'ର ଏକ ସଦ୍ୟତମ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଯଥା- ଡ. ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର ସ୍ୱାଇଁଙ୍କ ମତରେ "ମିଥ୍ ଏକ ସାଂଗଠନିକ ବିଶ୍ୱାସବୋଧ ଯାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ଆମର ବିଶ୍ୱାସବୋଧକୁ ପ୍ରକଟ କରିଥାଉ ।"[୩] ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ଯେ "ଚଳନ୍ତି ସମାଜର କେତୋଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଘଟଣା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଚରିତ୍ର ସମସାମୟିକ ସମୟରେ ମିଥ୍ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟତା ରଖନ୍ତି । ଶ୍ରମଜୀବୀ ନିଅଣ୍ଟିଆ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ମିଥ୍ କବି ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ଟ୍ରକ୍‌ଡାଲାରେ ସନାତନ' । ଦଳିତ ଓ ଅଛୁଆଁ ମଣିଷର ମିଥ୍ ଆଶୁତୋଷ ପରିଡ଼ାଙ୍କ 'ଚଣ୍ଡାଳ' ଓ 'ପ୍ରେମର ଦେବୀ', ପ୍ରସନ୍ନ କୁମାର ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ମନିକା' ।"[୪] ଏ ପ୍ରକାର ମିଥ୍ ସମାଜର ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣୀୟ ହେବା ପରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପୁର୍ବତନ ଓ ବହୁ ପରିଚିତ ରଚନାର ଚରିତ୍ର ମିଥ୍ ରୂପେ ଆଧୁନିକ ଗଳ୍ପରେ ବ୍ୟବହୃତ । ମିଥ୍ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରାଥମିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭିତ୍ତିକ ଚରିତ୍ର ଚେତନା ବା ଚିରନ୍ତନ ଭାବସତ୍ତାକୁ ତେଣୁ ବାସୁଦେବ ମିଥ୍‌ର ଚାରିତ୍ରିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତଧର୍ମୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଦେଇ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି ନବଘନ ମାଷ୍ଟ୍ରେଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଜରିଆରେ । ଯାହା ରେବତୀ ଗଳ୍ପରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ମିଥ୍‌ର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନକୁ ସୂଚିତ କରୁଛି ।

ସେହିପରି ବଦଳୁ ଥିବା ସମାଜର ଚିତ୍ରଦେଇ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପକୁ କେତେ ବାଟ ଆଗେଇ

ଆଣି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ ଜଗଦୀଶ ମହାନ୍ତି ତାଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପରେ । ନିପଟ ମଫସଲିଆ ମନୋଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ, ଶିକ୍ଷିତ ଗାଁର ଢାଞ୍ଚା, ଅଧାସହରୀ ପରିବେଶ, ନାରୀର ଉନ୍ନତି କଲେଜ ପଢ଼ାର ଆବଶ୍ୟକତା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଖାଇ ଦେଇ ଗାଳ୍ପିକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ମୂଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରେମର ଭାଷାରେ ନୂତନତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇଛନ୍ତି ମଧ୍ୟ । ରେବତୀ ଓ ବାସୁଦେବଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରେମର ଅକୁହା ମର୍ମଟି ଫୁଟି ଉଠିଥିବାବେଳେ ଆଜିର ଯୁଗରେ ଚରିତ୍ର ଭିତରେ ଚିଠି ଦିଆନିଆ, ଯିବାଆସିବା ବେଳର ହାସ୍ୟ ସଙ୍କେତ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଯିବାର ଭାବନା ଭିତରେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କ ଧାରଣା ସ୍ପଷ୍ଟ ବାରିହୁଏ । ସମୟ ଓ ସମାଜ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହିଁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପ ଠାରୁ ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟିର କାରକ ସାଜିଛି ଏହି ଗଳ୍ପରେ । ଏଠାରେ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ପରିବେଷ୍ଟନିଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ମିଥ୍‌ର ନୂତନ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ।

ହୃଷୀକେଶ ପଣ୍ଡାଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପରେ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଖିଆଲି ଛାପ ଦର୍ଶନୀୟ । ଯେଉଁଠାରେ ବିକଶିତ ସଭ୍ୟତାର ଚିତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟ ବାରିହୁଏ । କାରଣ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀ ଗଳ୍ପର ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ଉତ୍ତରିତ ଧାରଣା ଏଠାରେ ସଂବୃତ । ଆଧୁନିକ ଖିଆଲି ମଣିଷ ଅର୍ଥ, ପ୍ରତିପ୍ରତି, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଛରେ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଗୋଡ଼ରେ ଏଡ଼ାଇ ଦେଉଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ନାରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ପୁରୁଷର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଡ଼ରେ ଆଡ଼େଇ ଦେବାର ଚିତ୍ର ଏଠାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ । ଏହାକୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ରେବତୀ ଚରିତ୍ର ଦେଇ । ସଫଳତାର ପାହାଚ ଚଢ଼ିବା ଭିତରେ ସାମାଜିକ ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ଭୁଲିଛି ରେବତୀ । ଭୁଲିଛି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧକୁ । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ସାଥୀଟିଏ ପାଇଁ ତା' ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଇଛି ଅତୀତ ପ୍ରତି ଆନ୍ତରିକବୋଧ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ବାସୁଦେବଙ୍କ ସହ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ରେବତୀ ପାଠପଢ଼ି ଉନ୍ନତିର ଶିଖରକୁ ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ବାସୁଦେବ ଓ ତା'ର ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇଛି । ରେବତୀଠାରେ ଅଙ୍କୁରିତ ପ୍ରେମର ପ୍ରବାହ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ରେବତୀ ପାଖରେ ଭିନ୍ନ ମୋଡ଼ର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଛି । ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ସବୁ ପ୍ରେମକୁ ଆଡ଼େଇ ରେବତୀ ଆମେରିକାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଜର୍ମାନ ଯୁବକଠାରୁ ବିବାହ କରିବାର କଥା ଶୁଣିଛି, ସେତେବେଳେ ତା' ଭିତରେ ଅତୀତ ପ୍ରବଣତାର ଚିତ୍ର ଫୁଟିଉଠିଛି । ତେଣୁ ସେ ଗାଁକୁ ଫେରି ଅତୀତର ସେ ସମସ୍ତ ସ୍ମୃତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ମାତ୍ର ଅନ୍ତରର ମଣିଷଟିକୁ ଖୋଜି ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାହା ପାଖରେ ପ୍ରକାଶ କରି ନପାରି ନିରବୀ ଯାଇଛି ।

ଏପରି ଏକ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଏବଂ ନଷ୍ଟାଲଜିଆ ଭାବଧାରାର ପ୍ରୟୋଗ ରେବତୀ ଚରିତ୍ରଟିକୁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତଧର୍ମୀ କରିପାରିଛି । ପ୍ରଗତିର ବାର୍ତ୍ତାବହର ମିଥ୍ ରୂପେ ରେବତୀକୁ ଦଣ୍ଡାୟମାନ କରାଇ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ମଣିଷର ଅତୀତ ପ୍ରବଣତା ତଥା ପଶ୍ଚାତ୍‌ମୁଖୀ ଭାବନାକୁ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ ପଣ୍ଡା ।

ଶ୍ୟାମବନ୍ଧୁଙ୍କର ନିଜ କନ୍ୟା ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆନ୍ତରିକତା ରହିଥିଲା ଗାଳ୍ପିକା କବିତା ବାରିକ୍‌ଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ମଧ୍ୟ ତାହାହିଁ ରହିଛି । ମାତ୍ର ମିଥ୍ ଚରିତ୍ରର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଜେଜୀମାଆ ଓ ବାସୁସାର୍ ଚରିତ୍ରକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଜେଜି ମାଆର ବିରୋଧ ଥିଲା ରେବତୀର ପାଠପଢ଼ାକୁ ନେଇ ସେ କବିତା ବାରିକଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ରେବତୀର ପାଠପଢ଼ା ପାଇଁ ବାସୁସାର୍‌ର ଘରକୁ ଯିବାଆସିବାକୁ ପସନ୍ଦ କରେ, ପ୍ରେମକୁ ମଧ୍ୟ ପସନ୍ଦ କରେ ଆହୁରି ପସନ୍ଦ କରେ ମଧ୍ୟ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ । କିନ୍ତୁ ରେବତୀ ସାହି ପିଲାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଧର୍ଷିତା ହେବା ପରେ ରେବତୀ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବଦଳିଯାଇଛି । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀ ଯେତେବେଳେ ବିନା ପ୍ରକାଶରେ ବାସୁସାର୍‌ଙ୍କ ସ୍ନେହ, ଅକୁହା ପ୍ରେମର ଯେଉଁ ଆତ୍ମୀୟତାକୁ ବୁଝିଯାଇଥିଲା ତାହା ଏଠାରେ ଦେହଜ ପାଲଟିଯାଇଛି । ମନ କିଣିବା ଓ ପ୍ରେମ ଭାବେ ଯାହା ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା ପର ପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା ଧର୍ଷିତ ହେବା ପରେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ମଣିଷର ପ୍ରେମ କିପରି ଘୃଣାରେ ପରିଣତ ହୁଏ ତାହା ବାସୁସାର୍‌ଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖିପାରିଛି ରେବତୀ । ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିବା ରେବତୀ ବାସୁ ସାର୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଧୋକା ଖାଇବା ପରେ ସବୁ କିଛିକୁ ମୂଲ୍ୟହୀନ ବିବେଚନା କରି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଛି । ଗଳ୍ପଟିକୁ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମ୍ପ୍ରତିକ କରିବା ସ୍ଥଳେ ନାରୀର ସ୍ଥିତିକୁ ଦେଖି ଫକରୀମୋହନଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ । ରେବତୀକୁ ପ୍ରେମର ମିଥ୍ ଚରିତ୍ର ରୂପେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ।

ସେହିପରି ତରୁଣକାନ୍ତି ମିଶ୍ରଙ୍କ 'ରେବତୀ', କବିତା ବାରିକଙ୍କ ରେବତୀ ଚରିତ୍ରର ଉତ୍ତରିତ ଧାରା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସମାଜରେ ଉତ୍ତର ଅଶୀ କାଳରେ ଆଦିବାସୀ ମଣିଷ ତଥା ପାହାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲୀ ମଣିଷ ନିଜ ପେଟପାଇଁ କିପରି କନ୍ୟାକୁ ବିକ୍ରି କରିଛି, ଦେହ ବିକ୍ରି କରିଛି ପେଟ ରଖଣ୍ଡକ ପୋଷିବା ପାଇଁ ତାହାର ଏକ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଉଦାହରଣ ତରୁଣକାନ୍ତିଙ୍କ 'ରେବତୀ' ।

ରେବତୀ ଓ ପିତା ବନବାସୀଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଭିତରେ ପିତା ପୁତ୍ରୀର ଅଲିଅଳି ପଣକୁ 'ରେବତୀ' (ଫକୀରମୋହନ) ଗଳ୍ପର ଆଧାର ଭାବେ ଚୟନ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ କାଳରେ 'ରେବତୀ'ର ଅଗ୍ରଗତି ତଥା ପାଠପଢ଼ାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ମାତ୍ର ଏଠାରେ ପନ୍ଦର ଷୋହଳ ବର୍ଷର କନ୍ୟାକୁ ନାରୀ ଦେହ ବ୍ୟବସାୟୀ ହାତରେ ଟେକିଦେଇ କିପରି ନିଜର ପେଟ ପୋଷିବା ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଛି ତାହା ପ୍ରଦର୍ଶିତ । ଏଠାରେ ରେବତୀ ହଜାର ହଜାର ଅସହାୟ କନ୍ୟାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି; ଯିଏକି ପରିସ୍ଥିତିର ତାଡ଼ନାରେ ପଡ଼ି ବିକ୍ରି ହୁଅନ୍ତି । ତେଣୁ ଏପରି ଏକ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ରେବତୀ ଗଳ୍ପର ମିଥ୍ ମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ।

'ରେବତୀ'ର ଯଥାର୍ଥ ମିଥ୍ଧର୍ମୀ ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଗାଳ୍ପିକ ପ୍ରତାପ ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଗଳ୍ପ 'ରେବତୀ'ରେ । ଫକୀରମୋହନ ଯେଉଁ ଧାରାରୁ ରେବତୀକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱାଳ ରେବତୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଗ୍ରାମକୁ ସେ ଧାରାରୁ ମୁକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀ, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, କୁସଂସ୍କାରର ଫାଶରୁ ମୁକୁଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି ବାସୁଦେବର ସାହାସ ଓ ପ୍ରୋତ୍ସାହନରେ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ରେବତୀ ପାଠପଢ଼ାଇ ଗାଁର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ବାସୁଆକୁ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ମୁକ୍ତ କରିଛି । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସେ ନିଜ ମାଆ କଥା ନମାନି ବାଡ଼ିରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇଛି । ଯଦିଓ ପୁରୁଣା ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା କି ବାଡ଼ିରେ ନଡ଼ିଆ ଗଛ ଲଗାଇଲେ ମୁଣ୍ଡ ଗଡ଼ିବ । ପୁନଶ୍ଚ ଜାତି ଫାତି ନ ମାନି ରେବତୀ ପରି ଝିଅକୁ ନିଜ ପୁଅ ବାସୁଆ ସହ ବିବାହ କରାଇ ବୋହୂ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଏକ ଉକ୍ତିକୁ ବୁଢ଼ୀ ମୁହଁରେ ଯୋଡ଼ି ଶିକ୍ଷା ତଥା ଶିକ୍ଷିତ ମଣିଷର ପ୍ରଭାବରେ ବଦଳୁଥିବା ସାମାଜିକ ଚିତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ଗାଳ୍ପିକ ଅଭୟ ବାରିକ ନିଜ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପରେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଜେଜୀମାଆ ଚରିତ୍ରଟିରେ ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ କରି ଗଳ୍ପଟିରେ ମିଥ୍ ଧାରଣାର ଭିନ୍ନତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଜେଜୀମାଆ ଦିନେ ସବୁ ଅଘଟଣର କାରଣ ରୂପେ 'ରେବତୀ' ପରି ଝିଅକୁ ଦୋଷୀ କରୁଥିଲା, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାରିକଙ୍କ ଗଳ୍ପରେ ସେ ଜେଜୀମାଆ ହିଁ ରେବତୀର ଉନ୍ନତିରେ ବେଶି ଆନନ୍ଦିତ ତଥା ଗର୍ବିତ । ତା' କଥା ନ ମାନି ରେବତୀ ପାଠ ପଢ଼ିଛି ବୋଲି ଆଜି ମଣିଷ ଚରାଇପାରୁଛି କହି ସାମ୍ବାଦିକମାନଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛି । ନିଜେ କିପରି ଗାଳି କରିଥିଲା ରେବତୀକୁ ସେଥିପାଇଁ ପଶ୍ଚାତାପ ମ୍ମ କରିଛି । ପୁଣି ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବାସୁଦେବ, ଯାହା ମ୍ମମରେ ରେବତୀକୁ ଶିକ୍ଷିତ କରାଇବାର ପ୍ରୟାସ ଫକୀରମୋହନ କରାଇଥିଲେ ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପରେ ରେବତୀ ପାଖରେ ସେ ଚରିତ୍ରଟିର ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ମନୋଭାବ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଇ ଗାଳ୍ପିକ ଆଜିର ସାମ୍ପ୍ରତିକ ମଣିଷର ବିଚାରଧାରାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ନୀରବ ପ୍ରେମ ରେବତୀ ଓ ବାସୁଦେବଙ୍କ ଭିତରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା ତାହା ଏଠାରେ ଗୁରୁଭକ୍ତିର ରୂପଧାରଣ କରିଛି । ଗଳ୍ପଟି ଭିତରେ ଏପରି ବିପରୀତ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଗାଳ୍ପିକ ଯେତିକି ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି ସେପରି ମିଥ୍ ଧାରଣାକୁ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି ।

ଦାଶ ବେନହୁରଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପଟି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ 'ରେବତୀ'ର ଉତ୍ତରଣ ଗଳ୍ପ ଭାବେ ରଚିତ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଗଳ୍ପର ଯେଉଁଠି ପରିସମାପ୍ତି ଘଟେ, ଠିକ୍ ସେହିଠାରୁ ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପଟିର ଆରମ୍ଭ । କେବଳ ଏତିକି ଯେ ରେବତୀ ନମରି ଚାଲିଚାଲି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଯାଇଛି । ଏପରି ଗଳ୍ପର ଆରମ୍ଭ କରି କଥାଭାଗର ଅଗ୍ରଗତି କରାଇଛନ୍ତି ଗାଳ୍ପିକ । ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ରେବତୀ ଓ ତା' ପରିବାର ଲୋକଙ୍କୁ କେହି ପାଟପୁର ଗାଁର ଲୋକେ ଦେଖି ନାହାଁନ୍ତି ସେଦିନଠାରୁ ଗାଳ୍ପିକ ତାକୁ ମହାଜନପୁର ପାଖରେ ଅବିର୍ଭାବ କରି ଗଳ୍ପଟିକୁ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଗାଳ୍ପିକ ରେବତୀକୁ ମିଥ୍ ଚରିତ୍ର ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଗଳ୍ପ ଭାବନାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ପଟେ ରେବତୀ ଅଲକ୍ଷଣୀ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଥିବାବେଳେ ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରାଥମିକ ଗଳ୍ପରେ ପାଠପାଢ଼ା ଯୋଗୁଁ ପରିବାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ଜେଜୀମାର ବିଶ୍ୱାସଟି ଉକ୍ତ ଗଳ୍ପରେ ମାଙ୍ଗଳିକ ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିଛି । ଯେଉଁଥିପାଇଁ ରେବତୀ ପାଇଁ ଭୋବନୀ ନାହାକ ହାଟରୁ ନୂଆ ନୂଆ ବହି କିଣି ଆଣିଛି । ଭୋବନୀର ଚୌକିଦାରୀରୁ ପଦୋନ୍ନତି ହୋଇଛି କଚେରୀର ବାହେଲ କାମକୁ । ପୋଖରୀ କୂଳରେ ଆସି ବଡ଼ ମାଛଟିଏ ବାଡ଼େଇ ହେଉଥିଲା ଯାହାକୁ ସେ ଧରିପାରିଛି । ସାଆନ୍ତଙ୍କ ଜ୍ୟୋତିଷ ଭୋବନର ହାତ ଦେଖି କପାଳିଆ ବୋଲି କହିଛି ଏବଂ ଏସବୁର କାରଣ ଭାବେ ରେବତୀକୁ ଦର୍ଶାଇ ଘରର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭାବେ ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଗୁରେଇ ଓ ଭୋବନି । ଅନ୍ୟ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ଗାଳ୍ପିକ ଦାଶ ବେନହୁର ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି ଯେ ପରିବେଶ ପରିସ୍ଥିତି ଅନୁସାରେ ସାମାଜିକ ବିଚାରଧାରାରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରେ । ପୁନଶ୍ଚ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚ ବର୍ଗ ଭାବେ ବିବେଚନା କରୁଥିବା ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଯେଉଁ ବାଛବିଚାର ଅଛି ତାହା ସାଧାରଣ ଅଛୁଆଁ ତଥା ତଳ ଶ୍ରେଣୀର ବିବେଚିତ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ନାହିଁ । ପୁଣି ପିଲା ଛେଉଣ୍ଡ ପିତାମାତାଙ୍କ ପାଖରେ ପାଇଥିବା ପିଲା ବି ଦେବୀ ମାଆ ଦେଇଛି ବୋଲି ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ।

ସେହିପରି ଦେବବ୍ରତ ମଦନରାୟଙ୍କ ରେବତୀ ଶିକ୍ଷିତ ହେବା ପରେ ନରିବାବୁ ଜରିଆରେ ଚାକିରି ପାଇଁ ଯାଇ ସାର୍ ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରୁଥିବା ଲୋକଟି ପାଖରେ ଯୌନ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାର ଶିକାର ହୋଇଛି । ସେଥିରେ ଖୁସି ହେବାରୁ ନରହରି ବାବୁ ୱାର୍କ ଅର୍ଡ଼ର ଓ ପରେ ରେବତୀର ଚାକିରି ହୋଇଛି । ଯେଉଁଥିରେ ବାସୁଦେବ ପରି ଦୋକାନୀଟିର ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରେମଟି ମରିଯାଇଛି ଓ ଦେହଭୋଗୀ ମଣିଷର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବଢ଼ିଛି, ପୁଣି ରେବତୀ ପରି ନାରୀମାନେ ମ୍ଭ ଏହାକୁ ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଉଛନ୍ତି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜରେ, ତାହା ଏଠାରେ ଦର୍ଶନୀୟ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀ ଗଳ୍ପରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଚିରନ୍ତନ ପ୍ରେମସତ୍ତା ଓ ଶାଶ୍ୱତ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଚିତ୍ର, ସାମାଜିକ ଆବଶ୍ୟକତା, ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଧାରାରେ ଭିନ୍ନ ରୂପେ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଇଛି ।

ଭାରତୀ ମହାନ୍ତିଙ୍କ 'ପୁନଶ୍ଚ ରେବତୀ' ଗଳ୍ପରେ 'ରେବତୀ' ଓ ବାସୁଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରମ୍ପରାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାର ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି । ଯାହାକୁ ଫକୀରମୋହନ ନିଜ ଗଳ୍ପରେ ଲଙ୍ଘିପାରି ନଥିଲେ । ମାତ୍ର ପାଦେ ଆଗେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଠାରେ ରେବତୀ ଓ ବାସୁଦେବର ମିଳାମିଶା, ରାଜନୀତି କରିବା, ରେବତୀ ଘରେ ବାସୁଦେବ ରହିବା, ପାଠପଢ଼ାକୁ ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ନଦେବା, ବିବାହକୁ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବା, ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବେ ବୋଲି ନିଜ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜାଣିଶୁଣି ମଡ଼ାକୁ ବାସି କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ରେବତୀ ଓ ବାସୁଦେବଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରତିଫଳନ କରାଇ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି ।

ପାଠପଢ଼ାରେ କୃତିତ୍ୱ ହାସଲ କରିଥିବା 'ରେବତୀ' ଯେତେବେଳେ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ସହରରେ ରହିଛି ସେତେବେଳେ ସେ ସେଠାରେ ଦେହ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିବାର ଏକ ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଦାଶରଥି ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ 'ରେବତୀ' ଗଳ୍ପରେ । ଗାଁରେ ପାଠପଢ଼ି କମ୍ପାନୀରେ ଚାକିରି କରିବାର ଉଦାହରଣ ସାଜିଥିବା ରେବତୀ ଯେ ସହରରେ ଦେହ ବ୍ୟବସାୟ କରି ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନ କରୁଛି । ଏକଥା ଜାଣିବା ପରେ ବଦଳିଯାଇଛି ଗଳ୍ପନାୟକଙ୍କ ଧାରଣା । ଗ୍ରାମୀଣ ନାରୀର ସହର ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣରେ ବଦଳୁଥିବା ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟାର ନଗ୍ନଚିତ୍ର ରେବତୀକୁ ଭିନ୍ନ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅଧିକାରୀ କରେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ମିଥ୍ ଚରିତ୍ରମାନେ ଯେପରି ମଣିଷର ଅବଚେତନ ସ୍ତରରେ ରହିଆସିଛନ୍ତି ସମାନ ଭାବେ 'ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ରେବତୀ ମଧ୍ୟ ସାର୍ବକାଳୀନତା ଅର୍ଜନ କରିଛି ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ ଲେଖନୀରେ । ଏମିତି ଚରିତ୍ରର ନୂତନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବାରେ ଆଦୌ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରିନାହାନ୍ତି ଏବେକାର ଲେଖକମାନେ । ଏପରି ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ମିଥ୍‌ର ପୁନର୍ମୂଲ୍ୟାୟନ ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ଆଲୋଚନା କଲେ ଜାଣାଯାଏ ଯେ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭିତ୍ତିରେ ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ପ୍ରାଥମିକ ରେବତୀ ଗଳ୍ପର ମିଥ୍ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ପ୍ରଦର୍ଶିତ । ଯାହା ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ।

ପ୍ରାନ୍ତଟୀକା:

୧. Butler, Christopher, Modernism : A very short Introduction, Oxford University Press, New York, First Published – 2010, Page-47.

୨. ତିୱାରୀ, ଅନିଲ କୁମାର, ମିଥକ୍ ଔର୍ ସାହିତ୍ୟ ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ, ଇଣ୍ଡିଆ ନୋଟ୍ ବୁକ୍ସ ପ୍ରାଇଭେଟ୍ ଲିମିଟେଡ୍, ଦିଲ୍ଲୀ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୨୦୨୧, ପୃଷ୍ଠା-୧୨ ।

୩. ସ୍ୱାଇଁ, ଦିଲ୍ଲୀପ କୁମାର, ପ୍ରାଚ୍ୟ-ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱ, ବିଜୟିନୀ ପବ୍ଲିକେଶନ, କଟକ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୨୦୧୯, ପୃଷ୍ଠା-୨୨୮ ।

୪. ତତ୍ରୈବ, ପୃଷ୍ଠା-୨୩୫-୩୬ ।

୫. ସେନାପତି, ଫକୀରମୋହନ, ରେବତୀ, ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ, ରାଜାରାଣୀ ପେପର ବ୍ୟାକ୍ସ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରକାଶ-୧୯୯୩, ପୃଷ୍ଠା-୨ ।

ଗବେଷକ
ବିଶ୍ୱଭାରତୀ, ଶାନ୍ତିନିକେତନ
ମୋ- ୯୭୭୬୯୦୧୧୦୧